

Coronapandemin och narkotikabruk

En prognos om kort- och långsiktiga effekter

Coronapandemin kan påverka folkhälsan i befolkningen, både på kort och lång sikt. I den här rapporten sammanfattar Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES) pandemins potentiella effekter på narkotikabruket i befolkningen. När gränserna stänger och färre personer rör sig i samhället minskar tillgången till narkotika. Samtidigt riskerar den narkotikarelaterade dödligheten att öka på sikt om resurserna till hälso- och sjukvård och socialtjänst minskar till följd av den ekonomiska krisen till följd av coronapandemin.

Bakgrund

Narkotikabruk är inte ett lika omfattande problem i Sverige som i vissa andra länder. Cirka 0,4 procent av befolkningen i Stockholms län har ett svårt substansmissbruk, men det bidrar ändå till omfattande psykisk och social problematik och dödlighet i unga år. Opioider står för merparten av den totala narkotikarelaterade sjukdomsburden och ett stort problem är den ökande narkotikarelaterade dödligheten. Cannabis är den mest använda narkotikan och bruket ökar i åldrarna 18–64 år.

Kortsiktiga effekter på narkotikabruk

Minskad tillgång ger minskat bruk

Mycket talar för att narkotikabruket generellt minskar på kort sikt under coronapandemin. Framför allt eftersom tillgången till narkotika begränsas i och med att handeln påverkas när gränserna stängs runt om i världen. Även inhemsk odling av cannabis förekommer, liksom läkemedel från sjukvården, men annars är narkotikatillgången helt beroende av import. Vissa typer av narkotika, framför allt syntetiska opioider och andra droger, importeras via internet. Sådan handel och transport kan fortfarande förekomma, men i betydligt mindre grad.

Enligt tidskriften Alkohol och Narkotika har tillgången minskat betydligt under rådande coronapandemi, och priserna har ökat på vissa produkter, men med regional variation (1). Statistik finns ännu inte från Tullverket, men myndigheten har berättat i media om minskade beslag (2). Polisen har varnat för ökad kriminalitet i samband med lägre tillgång och ökade priser på narkotika, men någon ökning har ännu inte rapporterats. Det faktum att barer och restauranger är så gott som tomma innebär att våldsbrott i samband med krogmiljöer sannolikt minskar betydligt.

Narkotikarelaterad dödlighet kan öka

Det finns skäl att hysa viss oro för att den narkotikarelaterade dödligheten ökar under pandemin. Den narkotikarelaterade dödligheten, framför allt

genom överdos av opioider, har kommit att bli ett stort globalt problem, i synnerhet i USA, men även i Sverige. Evidensbaserade metoder för att minska detta problem finns, dels genom insatser riktade mot brukarna (framför allt substitutionsbehandling och sprututbytesprogram), dels genom förebyggande insatser via bland annat socialtjänst och skola (3). Det finns dock stor risk att nödvändiga insatser mot brukarna inte kan upprätthållas i nuvarande ansträngda läge både i hälso- och sjukvården och i socialtjänsten.

Substansbrukare är en riskgrupp, och de kan välja att hålla sig hemma och inte uppsöka behövlig sjukvård, och socialtjänsten kan avstå från uppsökande verksamhet på grund av resursbrist. Hälso- och sjukvården ställer om verksamheter, och stödinsatser för substansbrukare kan drabbas. Kortsiktiga effekter av coronapandemin kan således innebära en risk för ökad opioidrelaterad dödlighet.

Långsiktiga effekter på narkotikabruk

Risk för återfall i narkotikabruk

En kraftig minskning av ekonomisk aktivitet och ökad arbetslöshet beräknas kvarstå under lång tid efter epidemin. Erfarenheter kan dras från tidigare finanskriser med omfattande arbetslöshet under 1990-talet och 2007–2009. Sammantaget är resultaten dock blandade och det är svårt att dra slutsatser om hur de ekonomiska följderna av pandemin kommer att påverka narkotikabruk och skadeverkningar.

Det finns väldigt lite litteratur om effekter av ekonomiska kriser på narkotikabruk och narkotikarelaterad dödlighet. Grekland drabbades hårt av finanskrisen år 2008, och man noterade en kraftig ökning av narkotikabruk, speciellt av heroin, under perioden 2008–2010. Särskilt gällde det bland personer i åldrarna 45–64 år. Eftersom initiering av narkotika i Grekland normalt är i 20-årsåldern, bedömdes att ökningen till stor del var återfall i samband med arbetslöshet (4). En kraftig ökning av hiv-förekomst noterades bland injektionsmissbrukare, bland annat orsakad av en nedgång med 30 procent i skadeförebyggande arbete såsom sprututbyte (4).

Användning av dyra droger kan minska och billiga droger öka

Italien drabbades också hårt av den ekonomiska nedgången 2008–2009. En analys av drogtester i avloppsvatten i två italienska städer visade en minskning av förekomst av kokain och heroin, men ökning av cannabis och metamfetamin. Man tolkade det som en minskning av dyra droger och ökning av billigare. Enkätdata från samma period visade dock på en minskning totalt sett av förekomsten av narkotikabruk. Även i Spanien, som drabbades hårt av samma kris, noterades ingen markant förändring i narkotikabruk, men däremot sågs en ökning av sporadiskt cannabisbruk bland arbetslösa (5). Studier av drogbruk och droghandel bland tonåringar och unga vuxna i USA har visat att både bruk och handel med droger ökar i lågkonjunktur (6). Professor i ekonomi, Jeremy Arkes, har beskrivit det så att både marknaden för droger ökar i samband med arbetslöshet, och att drogförsäljning är ett sätt för arbetslösa att få inkomst (7).

Narkotikarelaterad dödlighet kan öka

En långsiktig effekt för narkotikarelaterad dödlighet under coronapandemin kan vara att den ökar eftersom lågkonjunktur innebär sämre resurser till hälso- och

sjukvård och socialtjänst, och att de samarbetskanaler och insatser som bedrivits i förebyggande och uppsökande arbete inte kan upprätthållas.

Rekommendationer till beslutsfattare

Här är några viktiga råd och vetskaper som kan vara behjälpliga för beslutsfattare:

- Ta hänsyn till missbrukare i epidemin. Substitutionsprogram och sprututbyte måste upprätthållas.
- Smittskyddet måste ha nära kontakt med psykiatri, missbruksvård och socialtjänst när det gäller denna grupp, som utgör tydlig riskgrupp.
- Långsiktigt måste fungerade samarbetsnätverk mellan hälso- och sjukvård, socialtjänst och polis återupprättas. Samarbetsfunktioner har satts på sparlåga och uppsökande verksamhet har begränsats, så det är viktigt att verksamheter snarast kan återupptas.

Referenser

1. <https://www.alkoholochnarkotika.se/narkotika/narkotikapriserna/>
2. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/noa-mindre-narkotika-kan-leda-till-fler-valdsbrott/>
3. Babor T et al. Drug policy and the public good. Oxford: Oxford University Press, 2010.
4. Konilis E, Giannakopoulos S, Gavana M, et al. Economic crisis, restrictive policies, and the population's health and health care. *Am J Public Health* 2013;103:973-979.
5. Zuccato E, Castiglioni S, Tettamani M, et al. Changes in illicit drug consumption pattern in 2009 detected by wastewater analysis. *Drug Alcohol Depend* 2011; 118:464-469.
6. Arkes J. Does the economy affect substance use. *Health Econ.* 2007;16: 19–36
7. Arkes J. Recessions and the participation of youth in the selling and use of illicit drugs. *Int J Drug Policy* 2011;22:335-340.

Läs mer

I CES rapportserie om coronapandemins potentiella effekter på folkhälsan utreds även

- alkoholvanor
- fysisk aktivitet
- matvanor
- psykisk hälsa
- rökning
- sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
- socioekonomiska skillnader.

Du hittar alla rapporter på www.folkhalsoguiden.se/coronapandeminseffekter